

УДК 314.112(497.1)“1918/1941”
323.1(497.1)“1918/1941”

Прегледни чланак

Review article

Светлана Радовановић

**ЕТНИЧКА СТРУКТУРА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У
КОНТЕКСТУ НАЦИОНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ ЈУГОСЛОВЕНСТВА**

Извод: Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (1918–1929), односно Краљевина Југославија (1929–1941) конституисана је на принципу унитарне националне државе у духу југословенске идеје о ”три племена једног народа” (Срби, Хрвати, Словенци). У тој првој југословенској држави изведена су два пописа, 1921. и 1931. (попис 1941. је онемогућен због рата и окупације). У складу са југословенском интеграционистичком националном политиком етнонационална структура становништва је обрађена на основу података о матерњем језику. Српски и хрватски матерњи језик је у оба пописа исказан као лингвистичка целина којој је 1931. прикључен и словеначки матерњи језик. По језичкој основи пописане су и националне мањине од којих су албанска, немачка и мађарска мањина 1931. обухватале 10,6% од укупног становништва Југославије. Структура становништва по вероисповести је детаљно обрађена за хришћанске цркве и израелите (Јевреје, по типу верског обреда). Обележја о конфесији су од посебног значаја за проучавање корелације и идентификације националности са конфесијом. Из објављених података из државне статистике сачињене су четири табеле које приказују структуру становништва Краљевине Југославије по матерњем језику и вероисповести.

Кључне речи: Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, Краљевина Југославија, попис становништва, матерњи језик, вероисповест

Abstract: The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians (1918–1929), really The Kingdom of Yugoslavia (1929–1941) has been constituted on the principles of unitary national state in the spirit of yugoslavian idea of ”three tribes of one nation” (Serbs, Croats, Slovenians). In this first yugoslavian state two censuses were conducted, 1921 and 1931. (census 1941. was disabled because of war and occupation). In keeping with yugoslavian integrationally national policy ethnonational structure of population was adapted on the basics of native language. By language basics the national minorities were censused, from which albanian, german and hungarian minority in 1931. had 10,6% from total population of Yugoslavia. Structure of the population by religious affiliation was adapted by details for Christian churches and israelians (Jews, by the type of religious rite). The confessional characteristics have a special importance for studying correlations and identification nationality with confession. According to public data from national statistics four tables were composed showing structure of population of the Kingdom of Yugoslavia by native language and religious affiliities.

Key words: The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, The Kingdom of Yugoslavia, census of population, native language, religious affiliation

Увод

У мултиетничкој и мултиконфесионалној државној заједници Краљевине Југославије пописи становништва су одражавали циљеве националне политике у духу југословенства прожетог идејом о ”три племена једног народа” (Срби, Хрвати, Словенци) и њиховог сливања у један народ и нацију. Као етнички хетерогена државна заједница, оптерећена противречностима из претходних периода политичке, националне и културне историје и нерешеним питањима етничког идентитета флотантних етничких група, у првом реду муслимана јужнословенског порекла, као и православних македонских Словена, Краљевина Југославија се нашла на размеђи двеју концепција националне политике: источноевропске, средњоевропске и југоисточноевропске, на једној страни, и западноевропске, на другој страни. Прва концепција је почивала на принципу етничке хомогенизације и националне државе, а друга концепција на принципу државне нације грађана (државне нације). Званична национална политика Краљевине Југославије као унитарне државе је спровођена по принципу националне државе који је подразумевао изграђивање југословенске нације на основама етничке сродности и припадности јединственој државној заједници. У том циљу је покрајински модел управно-територијалне организације, који је имао неке елементе аустријског типа покрајинске (земаљске) аутономије и објективно инклинирао ка федерализацији државе, већ 1922. године замењен управном поделом на области, а 1929. поделом на бановине која је на највећем делу југословенског простора (са изузетком Словеније и донекле Приморја) битно пореметила подударност административних јединица највишег ранга с историјско-географским областима.

За националну политику прве Југославије и њено прилагођавање одређеним међународним нормама било је од значаја и установљавање категорије националних мањина после Првог светског рата, на Париској мировној конференцији, када овај појам први пут улази ”у канон међународног права којим се означавају етничке групе које су остале унутар туђих националних држава... Постојање нација и националних мањина је, према томе, последица историјског организовања територија по националном принципу” (Промицер К., 2004).

Критеријуми и обележја етничке припадности у југословенским пописима становништва 1921. и 1931. године

У смислу остварења циљева националне и државне политике југословенства, критеријуми и обележја етничке припадности и за југословенско становништво и за припаднике признатих националних мањина у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и касније Краљевини Југославији сведе-

ни су на матерњи језик и вероисповест, ”као и код већине ранијих пописа у нас и на страни”, при чему је основно обележје ”матерњи језик, односно народност” (Претходни резултати пописа 1921). До које је мере у смислу етничке једнозначности тај критеријум био подређен концепцији југословенске народности показује и коментар у уводном поглављу претходних резултата пописа 1921. године, где се констатује да ”претежну већину, и то 82,9% становништва, обухвата српско-хрватско-словенски (словеначки) матерњи језик, тако да се може тврдити да је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца народно хомогена држава.” (Претходни резултати пописа 1921:XXI). А с обзиром да су ”уједињењем територије на којој наш народ живи ушли у државну заједницу са нама у извесном броју припадници других народа, обраћена је највећа пажња на то, да се у потпуности проведе у дело законом зајемчено право сваком појединцу, по коме се може слободно и по својој вољи одредити којој народности припада.” (Ibid. V). Тако је у објављене претходне резултате о структури становништва по матерњем језику 1921. године ушло осам етнојезичких модалитета, и то: српски или хрватски (заједно исказани), словеначки (посебно исказан), други словенски језици (заједно исказани), румунски и цинцарски (заједно), италијански, немачки, мађарски и арнаутски. У девету групу су сврстани сви ”други језици”. У уводним напоменама за претходне резултате пописа 1921. године није објашњено зашто је из табеларног прегледа изостављен турски матерњи језик, за који се само констатује да је тај језик изјавило 150.139 становника, односно 74,6% од укупног броја припадника ”других језика”. Турски матерњи језик је био на првом месту међу страним језицима у највећој југословенској покрајини Србији, пре свега у њеном јужном делу (Рашка област, јужноморавски регион, Косово, Метохија, Македонија). Како су етнички Турци били не само ”лојални грађани ове државе (мисли се на Краљевину Југославију), већ су били и привилеговани, посебно занатлије од којих су највећи број били Турци, а који су указом краља Александра I Карађорђевића ослобођени плаћања свих пореза и неких других дажбина према држави” (Курејш З., 2000), привремено изостављање Турака у првој фази исказивања пописних резултата нема никакве везе са етничком дискриминацијом, али можда има неких основа у настојању власти да избегне могуће манипулације око прикључења неког хипотетичног броја босанско-херцеговачких, санџачких, македонских и арбанашких муслимана турском етничком идентитету посредством исказа о турском матерњем језику.

Године 1932. Општа државна статистика је објавила дефинитивне резултате пописа 1921. по матерњем језику и вероисповести у којима се подаци о матерњем језику односе на следеће етнојезичке групе становништва: Срби или Хрвати, Словенци, Чехословаци, Русини (Рутени, Малоруси), Пољаци, Руси, Мађари, Немци, Арнаути, Турци, Румуни и Цинцари

(заједно), Италијани, Французи, Енглези, остали и непознато. У уводном поглављу књиге IX пописа становништва 1948. године, која се бави и методологијом југословенских пописа између два светска рата, ова класификација се непосредно везује за народност, што је по њиховим називима само донекле тачно. Наиме, с изузетком Словенаца, за највећи део становништва југословенског порекла, као и за неке етничке групе захваћене етничком мимикријом, социјалним и културним прилагођавањем и међусобним мешањем које је Цвијић генерално означио као "етнобиолошке процесе", модалитет "Србин или Хрват" је директно у функцији југословенства и стварања државне нације. Из овог модалитета, који се у попису 1931. године проширује и на Словенце, увођењем категорије "српско-хрватско-словеначки матерњи језик", не може се утврдити бројчани однос ова три народа, а још мање карактер етничког процеса међу југословенским муслиманима и степен њихове идентификације са Србима и Хрватима, а у неким областима и са Албанцима и Турцима.

Значајну улогу у сагледавању броја и распрострањења Срба, Хрвата и муслимана југословенског порекла има обележје вероисповести у релацији са матерњим језиком, под условом да се православци српско-хрватског језика идентификују са Србима, а католици српско-хрватског језика са Хрватима, док се муслимани истог матерњег језика, у складу са датом методологијом, могу сврстати једино у Југословене. Међутим, оваква професионално-језичко-национална структура је само условно прихватљива, поготову када се има на уму чињеница да, иако су се налазили у другачијој позицији, Црногорцима и македонским Словенима тадашња југословенска национална политика није признавала националну самосвест. Наиме, српски етнонационални идентитет Црногораца, без обзира на државну самосталност Црне Горе до 1918. године никада није доведен у питање ни од стране црногорских државних власти, нити од народних главара и црногорских племеника, док су пак македонски Словени столећима били на попришту националних и политичких аспирација Србије, Бугарске и Грчке, да би се после ратова 1912–1913. и 1914–1918. политичком поделом историјске Македоније на Вардарску (Србија, Југославија), Пиринску (Бугарска) и Егејску (Грчка) нашли у саставу трију државних ентитета од којих је сваки спроводио асимилаторску националну политику. Када се узме у обзир вероисповест као онај етнокултурни чинилац који је у историји југословенских и осталих балканских народа одувек имао нарочити значај за процесе етничке хомогенизације и диференцијације, онда је југословенска национална опција имала највеће изгледе код православних и исламизираних Црногораца и македонских Словена, као што је на релацијама Срби-Хрвати, и православни – католици – муслимани српског језика, била оптерећена многим противречностима и тек започетим процесом етнокултурне конвергенције око 800.000 тадашњих југословенских муслимана српско-

хрватског матерњег језика. Међуратни пописи становништва су такође обједињавали одређене сродне, али ипак различите нејугословенске језичке и етничке групе, као што су Украјинци – Русини, Румуни – Власи и др.

Код пописа становништва 1931. је поред питања о вероисповести и матерњем језику постављено и питање о народности. Међутим, оно није допринело бољем познавању етничке структуре будући да су Југословени пописивани као једна народност, а ако она није југословенска требало је ”тачно назначити ону народност којој то лице припада. Због тога ни попис 1931. ”није могао да пружи праву слику о народносној структури. ” Није нам познато са каквим се све изјавама житеља тада суочавала пописна статистика, али је ван сваке сумње да се обрада релевантних података није могла усагласити са критеријумом о југословенској народности, те подаци о структури становништва по народности ”нису били нигде објављени, нити су ти подаци обрађивани” (Увод, књ. IX, Попис становништва 1948).

Становништво Краљевине Југославије по матерњем језику и вероисповести

Први југословенски попис становништва 31. јануара 1921. забележио је на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (званични назив југословенске државе према Видовданском уставу од 28. јуна 1921), преименоване у Краљевину Југославију краљевим указом из 1929, а затим Уставом из 1931, 12.017 323 становника. Пописано је присутно (de facto) становништво. Због накнадних корекција државних граница које су уследиле након Мировне конференције у Паризу и билатералних међународних споразума и мировних уговора површина државне територије је смањена са 248.987 km² на 247 542 km², што је условило и смањење укупног броја становника на 11.984 911 (- 32.412) у односу на претходне резултате пописа 1921. чији су дефинитивни резултати објављени тек 1932. године.

Други попис становништва изведен је 31. марта 1931, када је Краљевина Југославија имала 13.934 038 становника. (књ. I, Присутно становништво, број кућа и домаћинства, 1937). Укупан пораст броја становника 1921–1931. износио је 1.949 127 становника.

С обзиром на примењени принцип пописа присутног становништва 1921. и 1931. пописани су и страни држављани, и то: 1921. укупно 103.898, од којих чехословачких 32.683, руских 18.409, мађарских 15.835, аустријских 10.137, пољских 8.863, италијанских 7.554 и осталих 10.417. Број страних држављана се 1931. повећао на 140.766, делом због прилива италијанских 20.811 (из Трста, Горице и Истре), руских (растући прилив тзв. ”беле емиграције”), мађарских 21.316, чехословачких 38.423 емиграната итд.

У периоду од 1921. до 1931. године извршене су значајне промене у управно-територијалној организацији Краљевине које нису утицале на

модалитете о вероисповести и матерњем језику, али су биле усмерене ка централизацији управе по бановинама као највећим административним јединицама. До априла 1922. Краљевина је била подељена на седам покрајина,¹ а затим на 33 области. Законом о називу и подели Краљевине од 3. октобра 1929. године укинута су области и успостављена је подела на девет бановина и управу града Београда (Београд, Земун, Панчево). И док је управно-територијална подела на покрајине и области била у високом степену сагласна са историјскогеографским и политичкогеографским целинама створеним у претходним историјским раздобљима, бановинска подела је, са изузетком Дравске бановине (Словенија), административно повезала територије које се антропогеографски, етнички и привредно битно разликују.² Политички циљ био је да бановинском територијалном организацијом унитарне југословенске државе национална политика југословенства задобије што већу административну подршку у сфери централне власти (краљ – Државни савет – Бановинско веће) и њој подређеној бановинској управи на челу са баном кога је именовао краљ, односно краљевски намесници (после погибије краља Александра I Карађорђевића у Марсеју 9. октобра 1934. године). Овакав бановински модел тадашње југословенске државе и националне политике је нарушен оснивањем Бановине Хрватске 1939. године.³

¹ А) Србија са две провинције: Северна Србија, са северним границама до Саве и Дунава, и Јужна Србија са црногорским делом Санцака, Косовом, Метохијом и Македонијом; Б) Црна Гора без Которског среза у саставу покрајине Далмације; В) Босна и Херцеговина; Г) Далмација са срезовима Дубровник, Книн и Котор; Д) Хрватска, Славонија, Међумурје, острво Крк са општином Кастав; Ђ) Словенија са Прекомурјем; Е) Банат, Бачка и Барања, без Срема који је био у саставу покрајине Хрватске и Славоније. Ниже управно-територијалне јединице чинили су окрузи (жупаније), срезови (котари) и општине.

² Од укупно 378 срезова у саставу девет бановина може се издвојити најмање стотинак срезова који просторно-физички, саобраћајно, привредно, социолошки и етнографски немају никакве међусобне везе унутар скоро свих бановина, с изузетком поменуте Дравске и донекле Врбаске и Вардарске бановине. Драстичан пример одступања од елементарне географске логике су срезови Цриквеница, Делнице, Доњи Лапац, Кастав, Крк, Раб, Сењ и Сушак у саставу Савске бановине, или срезови Бугојно, Дувно, Ливно и Прозор у саставу Приморске бановине итд.

³ На основу споразума Цветковић – Мачек који се може ценити и као неки облик српско-хрватске нагодбе донета је 1939. уредба о установљењу Бановине Хрватске чиме је пред сам почетак Другог светског рата учињен први потез ка федерализацији југословенске државе. У састав Бановине Хрватске укључене су Савска и Приморска бановина и срезови Дубровник, Шид, Илок, Брчко, Градачац, Дервента, Травник и Фојница. У односу на остале бановине, Бановина Хрватска је имала знатно веће управне ингеренције које су до тада биле у надлежности централне власти, као и одређен степен законодавне власти релевантне својој надлежности.

Како је изгледала структура становништва Краљевине Југославије по матерњем језику и вероисповести 1921. и 1931. показују наредне табеле.

Табела 1. – Становништво Краљевине СХС (Југославије) по матерњем језику 1921. према управној подели на покрајине

Покрајина	Укупно	српски или хрватски или словеначки ⁴	остали словенски језици	немачки	мађарски	румунски и цинцарски	арнаутски	остали језици ⁵
Краљевина СХС	12.017 323	9.971 645	174.466	513.472	472.409	229.398	441.740	214.193
%	100,0	83,0	1,4	4,3	3,9	1,9	3,7	1,8
Србија укупно	4.129 638	3.359 174	6.353	5.286	2.165	151.829	422.489	182.360
%	100,0	81,3	0,2	0,1	0,1	3,7	10,2	4,4
С. Србија	2.655 078	2.478 880	5.589	5.110	2.056	142.773	3.552	17.118
%	100,0	93,4	0,2	0,2	0,1	5,4	0,1	0,6
Ј. Србија	1.474 560	880.294	746	176	109	9.056	418.937	165.242
%	100,0	59,7	0,1	0,0	0,0	0,6	28,4	11,2
Црна Гора	199.857	182.743	87	29	13	6	16.826	153
%	100,0	91,4	0,0	0,0	0,0	0,0	8,4	0,1
БиХ	1.889 929	1.830 855	27.857	16.461	2.638	1.333	623	10.144
%	100,0	96,9	1,5	0,9	0,1	0,1	0,0	0,5
Далмација	621.429	613.648	1.036	1.056	71	100	185	5.333
%	100,0	98,7	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,9
Хрватска, Славонија, Крк, Кастав	2.739 593	2.467 276	67.051	122.836	70.555	1.992	660	9.223
%	100,0	90,1	2,4	4,5	2,6	0,1	0,0	0,3
Словенија са Прекомурјем	1.056 464	995.876	4.196	39.631	14.897	39	126	1.699
%	100,0	94,3	0,4	3,8	1,4	0,0	0,0	0,2
Банат, Бачка и Барања	1.380 413	522.073	67.886	328.173	382.070	74.099	831	5.281
%	100,0	37,8	4,9	23,8	27,7	5,4	0,1	0,4

Извор: Претходни резултати пописа становништва у Краљевини СХС 31. јануара 1921, Дирекција државне статистике у Београду, Сарајево, 1924.

Конфесионалном обележју југословенска међуратна пописна статистика поклонила је нарочиту пажњу, с тим што је у већ помињаном методолошком приступу, критеријум народност (националност) директно повезан са обележјем о матерњем језику са којим је вероисповест у различитим корелацијама у свакој обласној (покрајинској) или некој другој управној, регионалногеографској и историјскогеографској целини. У том смислу

⁴ Српски или хрватски матерњи језик декларише 8.946 884, а словеначки 1.024 761 лица.

⁵ Од укупно 214.193 ”осталих” у Краљевини 12.825 се односи на италијански матерњи језик, док од преосталих 201.368 највећи број чине лица турског матерњег језика у Јужној Србији. Од 12.825 лица италијанског матерњег језика 5.046 је пописано у Хрватској, 4.586 у Далмацији, 1.770 у Босни и Херцеговини, 680 у Славонији, осталих 1.343 у Србији, Црној Гори, Банату, Бачкој и Барањи.

обележје о вероисповести представља индикатор и корелат неког степена идентификације етничке припадности са конфесијом, као што на другој страни отвара бројна питања око етничке флотантности муслимана југословенског порекла, а српско-хрватског матерњег језика, као и око етничке конвергенције потомака из мешовитих бракова.

Табела 2. – Становништво Краљевине СХС (Југославије) по вероисповести 1921.

Покрајина	Укупно	Правосл.	Римокатол.	Протестан.	Мусл.	Израелићани	Остали
Краљевина СХС	12.017 323	5.602 227	4.735 154	216.847	1.337 687	64.159	61.249
%	100,0	46,6	39,4	1,8	11,1	0,6	0,5
Србија укупно	4.129 638	3.356 761	36.365	2.276	721.087	11.731	1.418
%	100,0	81,3	0,9	0,1	17,5	0,3	0,0
С. Србија	2.655 078	2.612 889	18.666	1.392	15.533	5.994	604
%	100,0	98,4	0,7	0,1	0,6	0,2	0,0
Ј. Србија	1.474 560	743.872	17.699	884	705.554	5.737	814
%	100,0	50,4	1,2	0,1	47,8	0,4	0,1
Црна Гора	199.857	168.398	8.507	42	22.856	17	37
%	100,0	84,3	4,3	0,0	11,4	0,0	0,0
БиХ	1.889 929	829.162	443.914	6.649	588.247	12.028	9.929
%	100,0	43,9	23,5	0,4	31,1	0,6	0,5
Далмација	621.429	105.560	514.607	64	652	322	224
%	100,0	17,0	82,8	0,0	0,1	0,1	0,0
Хрватска, Славонија, Крк, Кастав	2.739 593	660.234	1.991 168	46.677	2.495	20.338	18.681
%	100,0	24,1	72,7	1,7	0,1	0,7	0,7
Словенија са Прекомурјем	1.056 464	6.627	1.020 287	27.253	650	946	701
%	100,0	0,6	96,6	2,6	0,1	0,1	0,1
Банат, Бачка, Барања	1.380 413	475.485	720.306	133.886	1.700	18.777	30.259
%	100,0	34,4	52,2	9,7	0,1	1,4	2,2

Извор: Као у табели 1.

Структуру становништва Краљевине Југославије по матерњем језику и вероисповести 1931. приказаћемо према федералним јединицама и покрајинама.⁶

Табела 3. – Структура становништва Југославије по матерњем језику 1931. према федералним јединицама и покрајинама ДФЈ

Република/ Покрајина	Укупно ст.	српски или хрватски или словеначки или макед.	остали словенски језици	немачки	мађарски	арнаутски	остали језици
Краљевина Југославија	13.934 038	11.866 237	217.746	499.969	468.185	505.259	376.642
%	100,0	85,2	1,6	3,6	3,3	3,6	2,7

⁶ Демократска федеративна Југославија (ДФЈ) преименована је у Федеративну Народну Републику Југославију (ФНРЈ) на III заседању АВНОЈ-а 1945. године

Svetlana Radovanović

Србија укупно	5.795 724	4.337 534	121.977	372.835	400.723	355.517	207.138
%	100,0	74,9	2,1	6,4	6,9	6,1	3,6
Србија без покрајина	3.503 925	3.344 090	21.979	13.990	8.577	23.326	91.963
%	100,0	95,4	0,6	0,4	0,3	0,7	2,6
Војводина	1.739 735	813.274	99.227	358.604	391.720	642	76.268
%	100,0	46,8	5,7	20,6	22,5	0,0	4,4
Косово и Метохија	552.064	180.170	771	241	426	331.549	38.907
%	100,0	32,6	0,1	0,0	0,1	60,1	7,1
Хрватска	3.360 459	3.143 015	57.720	81.472	54.979	829	22.444
%	100,0	93,5	1,7	2,4	1,7	0,0	0,7
Словенија	1.144 298	1.101 815	4.048	28.998	7.961	271	1.205
%	100,0	96,3	0,4	2,5	0,7	0,0	0,1
БиХ	2.323 555	2.263 475	30.635	15.500	2.956	899	10.090
%	100,0	97,4	1,3	0,7	0,1	0,0	0,5
Македонија	949.958	680.443	2.250	892	1.448	129.645	135.280
%	100,0	71,6	0,2	0,1	0,2	13,7	14,20
Црна Гора	360.044	339.955	1.116	272	118	18.098	485
%	100,0	94,4	0,3	0,1	0,0	5,0	0,2

Табела 4. – Структура становништва по вероисповести 1931. према федералним јединицама и покрајинама ДФЈ

Република/ Покрајина	Укупно ст.	православни	римокатолици	евангелисти	муслимани остали	
Краљевина Југославија	13.934 038	6.785 501	5.217 847	231.169	1.561 166	138.355
%	100,0	48,7	37,4	1,7	11,2	1,0
Србија укупно	5.795 724	4.195 670	867.762	175.818	493.832	62.642
%	100,0	72,4	15,0	3,0	8,5	1,1
Србија без покрајина	3.503 925	3.317 876	58.011	3.873	111.967	12.198
%	100,0	94,7	1,7	0,1	3,2	0,3
Војводина	1.739 735	727.049	789.183	171.831	1.884	49.788
%	100,0	41,8	45,4	9,9	0,1	2,8
Косово и Метохија	552.064	150.745	20.568	114	379.981	656
%	100,0	27,3	3,7	0,0	68,9	0,1
Хрватска	3.360 459	633.256	2.660 425	22.157	4.470	40.151
%	100,0	18,8	79,2	0,7	0,1	1,2
Словенија	1.144 298	6.745	1.107 155	25.717	927	3.754
%	100,0	0,6	96,8	2,2	0,1	0,3
БиХ	2.323 555	1.028 139	547.949	7.094	718.079	22.294
%	100,0	44,2	23,6	0,3	30,9	1,0
Македонија	949.958	648.989	8.486	320	282.820	9.343
%	100,0	68,3	0,9	0,0	29,8	1,0
Црна Гора	360.044	272.702	26.070	63	61.038	171
%	100,0	75,7	7,2	0,0	17,0	0,1

Извор за табеле 3. и 4: Демографска статистика, Државни статистички уред ДФЈ, св. 3, Београд, 1945.

Прегруписање и прерачунавање података из пописа 1931. на федералне јединице и покрајине ДФЈ (односно ФНРЈ) изведено је у изворном

материјалу и за срезове и општине. У вези конфесионалне структуре Државни статистички уред ДФЈ је податке сажео у четири, односно пет група (православни, римокатолици, евангелисти, муслимани и остали); овој класификацији недостаје из објављених табеларних података по бановинама, срезовима и општинама Краљевине Југославије само група "остале хришћанске" (вероисповести). Међутим, у уводном поглављу књ. II пописа 1931. (објављена 1938) је на нивоу бановина приказана конфесионална структура за 17 верских заједница, односно црква, и то:

1. православни 6.785 501 или 48,7%,
  2. римокатолици 5.217 847 или 37,4%,
  3. муслимани 1.561 166 или 11,2%,
  4. гркокатолици 44.605 или 0,3%,
  5. старокатолици 7.273 или 0,1%,
  6. евангеличко-аугсбуршка црква немачка 113.218 или 0,8%,
  7. евангеличко-аугсбуршка црква словачка 62.061 или 0,5%,
  8. реформисана (хелветско-калвинска) црква 55.890 или 0,4%,
  9. друге евангеличке вероисповести 5.812 становника,
  10. назаренска вероисповест 6.990 или 0,1%,
  11. баптистичка вероисповест 1.231 лица,
  12. методистичка вероисповест 993 становника,
  13. адвентистичка вероисповест 983 житеља,
  14. израелитска вероисповест 68.405 или 0,5%, од тога по верском обреду: јеврејско-сефардски 26.168, јеврејско-ашкенаски 39.010 и јеврејско-ортодоксни 3 .227,
  15. остале вероисповести 524 лица,
  16. без конфесије 1.107 житеља,
  17. непознато 427 становника и
- Укупно 13.934 038 (100,0%).

Закључак

Методологија обраде података о матерњем језику и вероисповести у пописима становништва Краљевине Југославије изведених по критеријуму присутног (de facto) становништва је изграђена по концепту југословенске идеје усмерене ка интеграцији свих популација југословенског порекла и свих релевантних језичких група у југословенски народ и нацију. Изван ове категорије остају националне мањине и страни држављани. Детаљна систематизација конфесионалних заједница и група отвара одређене могућности истраживања корелације између језичких и верских категорија на обласном и локалном нивоу, у првом реду, између срезова и управних општина, што није било могуће урадити у овом сажетом чланку. Југословенска етнонационална опција, која је у међуратном периоду имала за циљ

стварање државе по западноевропском моделу нације грађана је у социјалистичкој федеративној Југославији темељно поништена националном и државном политиком етничког федерализма. И поред тога, рефлекс југословенства прати све послератне пописе становништва СФР Југославије закључно са 1991. годином, да би у некој мери дошао до изражаја и у пописима изведеним у осамостаљеним бившим југословенским републикама (осим БиХ).

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Андрејка Р.: **Предговор и претходне напомене**, књ. II, Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. марта 1931. године – Присутно становништво по вероисповести, Београд, 1938, стр. I–XII.

Брезник Д. и сарадници: **Демографске, социјалне и економске карактеристике становништва националности у Југославији**, ИДН – ЦДИ, Београд, 1973.

Ђурић Д. М.: **Увод у Претходне резултате пописа 1921**, Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921. године, Београд, 1932, стр. I–XXXIII.

Југ А.: **Општи део**, књ. I, Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. марта 1931. године, Присутно становништво, број кућа и домаћинства Краљевине Југославије – Општа државна статистика, Београд, 1937, стр. V–XV.

Курејш З.: **О положају турске националне заједнице на Косову и Метохији**, Горанци, Муслимани и Турци у шарпланинским жупама Србије, САНУ, Београд, 2000.

Сентић М. и Пецељ Г.: **Увод у књ. IX Коначних резултата пописа становништва од 15. марта 1948. године**, Становништво по народности, Београд, 1954, стр. IX–XXXIV.

Становништво предратне Југославије по вероисповести и матерњем језику по попису од 31. III. 1931, Државни статистички уред Демократске федеративне Југославије, Серија II, св. 3, Београд, 1945.

Претходни резултати пописа становништва у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца 31. јануара 1921. године, Дирекција Државне статистике у Београду, Сарајево, 1924.

Svetlana Radovanović

ETHNIC STRUCTURE IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA REGARDING NATIONAL POLICY OF YUGOSLAV NATIONALITY

Summary

The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians (december 1918 – october 1929), that changed its name by King's decree to Kingdom of Yugoslavia (1929–1941), was unitary, centralistic national state built on idea of yugoslavism and concieving of "three-named" homogeneous nation, of "three tribes of the same nation" (Serbs, Croats and Slovenians) which are on the same path of ethnic consolidation into the yugoslavian people and nation. In keeping with that kind of integrationaly national policy, big changes were carried out in administration and territorial organization. Until 1922. the

Austrian-Hungarian type of province model was in charge, the model of province's autonomy (7 provinces), which is replaced by classification on 33 administrative areas, and then (1929) by classification on 9 banovinas (regional unit rules by a ban) and Administration of the city Belgrade. In context of Yugoslavian idea and relevant territorial organization of authority, the data of dynamics, ethnic and religious structure of population are stated in 1921. and 1931. censuses. Basic criteria of national belonging was native language. During the data processing persons who stated Serbian or Croatian (also Serbo-Croatian or Croatian-Serbian) native language were gathered into one language (ethnolinguistics) category, in which were attached persons of Slovenian native language, and also all dialects of Macedonian Slavs and Muslims of Yugoslavian heritage. Data of native language are officially evaluated in sense of nationality and systematized in 8 modalities:

Serbian or Croatian or Slovenian, other Slovenian languages, Romanian and Cincarian (collective), Italian, German, Hungarian, Arnautian (Albanian) and others. It is interesting that in public table's results of censuses, Turkish native language is not singled out, although ethnic Turks and Turkize members of other ethnic groups were making one of the largest national minorities (150 139 Turks according to 1921. census). This ratio of state statistics toward Turkish ethnolanguaged group had nothing to do with discrimination of Turks, but striving of authorities not to get into different occurrences and shapes of ethnic flotations within Muslim's entities.

On the basis of application of those methodology of censuses, in which native language is cornerstone of nationality, the official conclusion was that already census from 1921. shows that "majority of population (82,9%) enveloping Serbo-Croatian-Slovenian native language, so it can be certified that the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians is nationally homogenous state." Censuses of 1921 and 1931, realised by criteria of present (de facto) population, has devoted special attention to foreign citizens and official national minorities. So in that way, only German (513 472), Hungarian (472 409), Arnautian (Albanian, 441 740) and Romanian (actually Romanian-Vlach, 229 398) national minority were counting 1 657 019, or 13,8% from 12 017 323 inhabitants of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians in the year 1921 in its state boundaries of that time. Parallely with language structure, the religious structure of population represented the area of the most detailed statistic analysis which include 17 religious modalities; from that 13 Christianic and 3 Israelit (Jews, by the type of religious rite); all Muslims were classified in one religious group; the portion of other confessions and persons without confession is minor. Tables 1, 2 and 3 (A, B) representing excerpt of results of census about ethnolinguistic and ethnoconfessional structure of population of the Kingdom of Yugoslavia in year of 1921. and 1931.